

бачене в санкціях статей у всіх розділах Особл. част. КК за злочини будь-якого ступеня тяжкості і комбінується у санкціях із будь-якими осн. та дод. покараннями. Особливості призначення П. в. на п. с. у законі не встановлені. Цей вид покарання може призначатися судом як за одиничний злочин, так і за сукупністю злочинів (ст. 70 КК) або сукупністю вироків (ст. 71 КК), але лише тоді, коли він передбачений безпосередньо у санкції статті Особл. част. КК, за якою засуджується винний.

За заг. правилом, П. в. на п. с. призначається у межах, встановлених у санкції. Але для окр. випадків закон передбачає обов'язкове зниження максимуму цього покарання, зокрема: при призначенні П. в. на п. с. особі, яка вчинила злочин при виконанні спец. завдання з попередження чи розкриття злоч. діяльності орг. групи чи злочин. орг-ції (ч. 3 ст. 93 КК) або неповнолітньому (ч. 3 ст. 102 КК). До цього покарання застосовуються й ін., як обов'язкові (ч. 2 і 3 ст. 68, ст. 69¹ КК), так і факультативний (ст. 69) підстави призначення його в розмірі, належ. за встановлений у санкції статті Особл. част. КК.

П. в. на п. с. може бути замінюваним або замінним покаранням. Щодо осіб, засуджених до цього виду покарання, можуть бути застосовані всі передбачені законом види звільнення від покарання, за винятком ч. 3 ст. 84 КК, бо її застосування розраховано на вирішення питання про звільнення від покарання військовослужбовців, яким призначено не П. в. на п. с., а ін. види покарань.

Порядок та умови виконання (відбування) П. в. на п. с. регулюються ст. 86–149 КВК, а ухилення від відбування цьо-

го покарання чи втеча з місця позбавл. волі тягне за собою крим. відповідальність за ч. 3 ст. 390 та ст. 393 КК.

Строки погашення судимості особи, засудженої до П. в. на п. с., залежать від категорії тяжкості злочину, за який особа була засуджена. Відповідно до пп. 6–9 ч. 1 ст. 89 КК особа, яка засуджена до П. в. на п. с., вважається такою, що не має судимості, якщо вона відповідно протягом 2-х, 3-х, 6-ти чи 8-ми років (залежно від категорії тяжкості злочину) з дня відбуття покарання (осн. і дод.) не вчинить нового злочину. Крім того, судимість особи, яка відбула покарання у виді П. в. на п. с., може бути достроково знята судом на підставі ст. 91 КК.

Лит.: Маляренко В. Т. Про покарання за новим Кримінальним кодексом України. К., 2003; Пономаренко Ю. А. Види наказаний по уголовному праву Украины. Х., 2009.

Ю. А. Пономаренко, А. Х. Степанюк.

ПОЗБАВЛЕННЯ ПРАВА ОБІЙМАТИ ПЕВНІ ПОСАДИ АБО ЗАЙМАТИСЯ ПЕВНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ – вид покарання, що полягає у позбавл. засудженого його суб'єктивного права на посаду, яку він обіймав, або на служб., профес. чи ін. спец. діяльність, якою він займався під час вчинення злочину, а також у тимчасовому обмеженні його правоздатності – можливості обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю протягом строку, встановленого вироком суду.

Ст. 55 КК не обмежує коло і характер посад, а також види (рід) діяльності, права обіймати які або займатися якими засуджений може бути позбавл. вироком суду. Це можуть бути посади на

платній або безоплат. основі; виборні або ті, що обіймаються за призначенням; тимчасові чи постій.; керівні чи рядові, а діяльність – служб., профес., підприємницькою (госп.) або ін. (напр., заняття аматорським полюванням, керування особистим автотранспортом).

За ст. 55 КК встановлюється заборона обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, тому рішення суду про позбавл. такого права має бути чітко і ясно сформульоване в резолютивній частині вироку з тим, щоб не виникло жодних сумнівів під час його виконання. Але суд не має права позбавити засудженого можливості працювати в тій чи ін. галузі г-ва, системі культури, освіти, охорони здоров'я тощо без точного визначення у вироку кола і характеру тих посад або конкр. виду (роду) тієї діяльності, права обіймати які або займатися якими позбавляється засуджений. Призначення цього покарання не залежить і від форми власності, а також орг.-прав. форми підприємства (орг-ції, установи), в яких особа обіймає посаду або займається певною діяльністю. Не є перешкодою для застосування цього покарання і та обставина, що на час ухвалення вироку винний уже не обіймав посаду або не займався діяльністю, з якими був пов'язаний учинений злочин.

Цей вид покарання належить до покарань: 1) «змішаних», бо може призначатися і як осн., і як дод. (ч. 3 ст. 52, ч. 1 ст. 55 КК); 2) спец., бо застосовується лише до осіб, які під час вчинення злочину обіймали ті посади чи займалися тією діяльністю, з якими був пов'язаний учинений ними злочин (ч. 2 ст. 55 КК); 3) строкових, бо як осн. покарання воно

призначається на строк від 2-х до 5-ти, а як дод. – від 1-го до 3-х років (абз. 1 ч. 1 ст. 55 КК). Згідно з абз. 2 ч. 1 ст. 55 КК строк цього покарання складає абсолютно визначений розмір – 5 років, коли воно призначається: а) як дод. покарання; б) у виді позбавл. права займати певні посади (а не займатися певною діяльністю); в) у справах, передбачених Законом України «Про очищення влади».

Відповідно до ст. 55 КК підставу призначення цього покарання становлять такі чинники: 1) під час вчинення злочину особа має обіймати таку посаду або займатися такою діяльністю, право на зайняття якими вона отримала на закон. підставах і в установленому порядку. Якщо особа не мала такого права або самовільно (протиправно) його присвоїла, призначення цього покарання виключається. Виключається позбавл. права займатися і такого роду діяльністю, заборона на заняття якою встановлена законом; 2) злочин має бути безпосередньо пов'язаним із посадою, яку винний обіймав під час його вчинення або з діяльністю, якою він займався. Тобто покарання застосовується лише за умови, якщо злочин вчиняється за посадою чи у зв'язку із зайняттям певною діяльністю; 3) характер вчиненого злочину, дані про особу винного та ін. обставини провадження переконують суд у неможливості (недоцільності) збереження за засудженим у подальшому права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

Позбавл. права як осн. покарання може бути призначене лише за умови, якщо воно безпосередньо передбачене у санкції статті Особл. част. КК, за ви-

нятком його застосування на підставі ч. 1 ст. 69 КК. Як дод. це покарання може призначатися у випадках, коли воно: а) або безпосередньо передбачене в санкції статті Особл. част. КК, або б) не передбачене в санкції, але з урахуванням характеру вчиненого злочину та ін. обставин провадження призначається судом на підставі ч. 2 ст. 55 КК на строк від 1-го до 3-х років.

Як дод. покарання позбавл. права може бути передбачене в санкції як факультативне чи як обов'язкове до призначення. У першому випадку суд має право не призначити його на свій розсуд з урахуванням конкр. обставин справи, а у другому – може не призначити його лише на підставах, передбачених у ч. 2 ст. 69 КК.

При призначенні цього покарання як осн. за сукупністю злочинів (ст. 70 КК) або вироків (ст. 71 КК) воно може бути поглинуте ін., більш суворими видами осн. покарань, але складанню з ними не підлягає і застосовується та виконується в цих випадках самостійно (ч. 3 ст. 72 КК). Якщо це покарання як дод. призначається поряд з ін. видами дод. покарань за сукупністю злочинів (ст. 70 КК) або вироків (ст. 71 КК), то в цих випадках воно завжди виконується самостійно (ч. 4 ст. 72 КК).

Відповідно до ч. 3 ст. 55 КК порядок виконання цього покарання, призначеного як дод., залежить від того, до якого виду осн. покарання воно приєднується: а) якщо воно приєднується до осн. видів покарань, передбачених ст. 60–63 КК, то поширюється на весь час відбування осн. покарання і, крім того, на строк, встановлений вищою інстанцією для цього виду дод. покарання. Строк дод. пока-

рання обчислюється у цьому випадку після відбуття засудженим осн. покарання й у зв'язку з цим заборона обіймати певні посади або займатися певною діяльністю діє і протягом строку осн. покарання, і після його відбуття – протягом строку дод. покарання; б) якщо воно приєднується до ін. видів осн. покарань (ст. 56–58 КК) або застосовується за ст. 77 КК, то обчислюється з моменту набрання закон. сили вироком суду. У цих випадках дод. покарання застосовується не послідовно (слідом за осн.), а паралельно з осн. покаранням чи іспитовим строком.

Позбавл. права як осн. покарання з додержанням підстав, зазначених у ч. 2 ст. 55 КК, може застосовуватися і в порядку заміни більш суворого виду покарання або невідбутої його частини більш м'яким за ч. 3 ст. 74, ст. 82, ч. 4 ст. 83 КК. Закон виключає можливість його заміни як осн. покарання ін. видами покарань на підставі ст. 82, 85–87 КК. Заміна цього виду покарання, призначеного як дод., законом також не передбачена.

При призначенні цього покарання як осн. засуджений може бути звільнений від його відбування на підставі ч. 2 та 3 ст. 74, ч. 1 ст. 80, ч. 1 ст. 84, ст. 85–87 КК, а як дод. – на підставі ч. 2 і 3 ст. 74, ч. 1 ст. 79, ст. 80–82, 84–87 КК). За ч. 1 ст. 79 КК таке звільнення завжди здійснюється з випробуванням; за ч. 1 ст. 81 – умовно-достроково, а за ч. 2 ст. 82 КК – достроково, але безумовно.

Відповідно до ч. 2 ст. 98 КК неповнолітнім позбавл. права може бути призначене лише як дод. покарання.

Порядок та умови виконання цього виду покарання встановлені у ст. 30–35

КВК, а ухилення від його відбування тягне за собою відповідальність за ч. 1 ст. 389 КК.

Згідно з п. 5 ст. 89 КК особа, засуджена до осн. покарання у виді позбавл. права, вважається такою, що не має судимості, якщо вона протягом року з дня його відбуття не вчинить нового злочину. Якщо ж це покарання приєднується як дод. до осн. покарання, то вид ост. (ч. 3 ст. 55 КК), а також строк (тривалість) дод. покарання можуть вплинути на визначення моменту обчислення строків погашення судимості.

Лит.: Тютюгин В. И. Лишение права занимать определенные должности или заниматься определенной деятельностью как вид наказания. Х., 1982; Пономаренко Ю. А. Виды наказаний по уголовному праву Украины. Х., 2009.

В. І. Тютюгін.

ПОКАРАННЯ, ЙОГО ПОНЯТТЯ ТА МЕТА – необхідна складова крим. права. Серед усіх заходів держ. примусу покарання є найбільш суворим і застосовується лише за вчинення таких суспільно небезпеч. діянь, як злочини. У ч. 1 ст. 50 КК наводиться поняття покарання, яке визначається як захід примусу, що застосовується від імені д-ви за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні злочину, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого.

Із законод. визначення покарання випливає, що воно характеризується такими ознаками: 1) це найсуворіший захід держ. примусу, який передбачений тільки законом і застосовується від імені д-ви відповід. держ. органом. Через покарання виражається негативна оцінка

з боку д-ви як вчиненого злочину, так і злочинця, і саме покаранням за вчинений злочин д-ва примушує винну особу до правослухняної поведінки; 2) цей захід держ. примусу може бути застосований лише до особи, визнаної винною у вчиненні злочину, передбаченого крим. законом. Покарання має індивідуальний характер, тобто не може бути спрямоване на ін. осіб, навіть на близьких родичів винного; 3) покарання застосовується від імені д-ви лише відповід. органом – судом, який призначає його шляхом постановлення обвинувального вироку. Жоден з ін. держ. органів не може призначати покарання; 4) покарання є карою, що встановлює обмеж. прав і свобод засудженого, покладає обов'язок засудженого зазнавати втрат і обмежень, пов'язаних із застосуванням покарання, ганьби, сорому перед сусп-вом і своїми близькими. Усі види покарання передбачені лише у крим. законі (ст. 51, 53–64, 98–102 і санкції статей КК); 5) покарання є логіч. юрид. наслідком злочину. Кожен вид покарання має кількісні межі та визначений зміст, спосіб впливу на засудженого, чітко регламентований крим. законом. Ніхто не має права виходити за межі кількісних і якісних характеристик покарання, встановлених законом; 6) покарання має публ. характер, тобто призначається судом від імені д-ви і є обов'язковим для виконання усіма гр-нами, служб. особами та відповід. органами на всій тер. України; 7) покарання тягне за собою особл. прав. наслідок – судимість, яка за змістом є не тільки властивістю кари, а й певним прав. статусом засудженого, пов'язаним із різними правообмеженнями та ін. негативни-

Національна академія правових наук України
Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ВЕЛИКА УКРАЇНСЬКА ЮРИДИЧНА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ

У двадцяти томах

Том 17

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО

Харків
«Право»
2017

УДК 340(477)(031)
ББК 67(4УКР)я2
В27

Редакційна колегія 17-го тому:

В. Я. Тацій (голова),
В. І. Борисов (заступник голови),
В. І. Тютюгін (відповідальний секретар),
Ю. В. Баулін, П. С. Берзін, С. Б. Гавриш, В. К. Грищук,
Н. О. Гуророва, О. О. Дудоров, О. О. Житний, В. О. Навроцький,
М. І. Панов, Є. Л. Стрельцов, В. П. Тихий, Є. В. Фесенко

Координаційна і технічна робота з підготовки видання:

К. А. Новікова, Д. П. Євтуєва

В27 Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. — Харків : Право, 2016. — .

ISBN 978-966-937-048-8

Т. 17 : Кримінальне право / редкол.: В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. — 2017. — 1064 с. : іл.

ISBN 978-966-937-261-1

Видання є систематизованим зведенням знань про поняття, категорії, норми й інститути кримінального права, окремі злочини та їх групи, основні міжнародно-правові акти у сфері кримінального права. Розглядаються основні теоретичні і практичні проблеми науки та практики застосування кримінального законодавства України. Наводяться відомості про науково-дослідні установи, наукові видання з кримінального права, а також про відомих вчених України у галузі кримінально-правової науки.

Розраховане на науковців, викладачів, студентів вищих навчальних закладів, працівників органів кримінальної юстиції, а також усіх, хто цікавиться кримінальним правом.

УДК 340(477)(031)
ББК 67(4УКР)я2

ISBN 978-966-937-261-1 (т. 17)
ISBN 978-966-937-048-8

© Національна академія правових наук України, 2017
© Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2017
© Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2017
© Видавництво «Право», 2017